

TWENTSE POST

MAANDBLAD VOOR TWENTE

HET LANDSCHAP – DE STRUCTUUR
DE NATUUR – DE MENSEN – HET
LEVEN – DE CULTUUR – DE VOLKS-
TAAL – DE GESCHIEDENIS – DE GE-
BRUIKEN – DE STREEKBELANGEN
DE ALGEMENE ONTWIKKELING

HFD. RED. J. W. M. GIGENGACK

NR. 3 MRT. 1971 10^E JRG.

Kroniek van Enter:

**boeren
schipperen
klompmaken**

Redactie en Administr. TWENTSE POST
(waarin opgenomen tijdschrift Twenteland)
Beekstr. 5¹ Hengelo (O.) Tel. 17987
Amsterdam-Rotterdam Bank, Hengelo
Postrekening: 820018 t.n.v. Twentse Post
Abonnements-prijs f 3.—. per half jaar
Losse nummers 75 cent per exemplaar

Advertentie-tarieven op aanvraag. Gehele of gedeeltelijke
overname van artikelen enz. zonder toestemming van de Uit-
geefster verboden. Alle publicaties blijven eigendom v.d. Uitg.

KRONIEK VAN DORP EN STAD

ENTER — De naam van het dorp Enter doet samenhang vermoeden met die van de boerderij 'Entker' [ook wel 'Entler'] in de marke Ypelo, welk erve wordt vermeld in „het Schattingsregister van Twente van 1475”.

Op dezelfde wijze kan men verwantschap bevinden tussen de streeknaam Kedingen, in welk gebied Enter is gelegen, en de boerderijnaam 'Kedinchus' [marke Rektum], eveneens vermeld in genoemd Schattingsregister; ¹⁾.

Dikwijls hangen de oude Twentse erfnamen samen met de namen van de vroegste bewoners in dit gewest, die hier het tijdperk van de landbouw hebben ingeleid. De erfnamen op hun beurt gingen soms over op een hele buurt of streek.

In het geval van het erve 'Sudena' in de gelijknamige buurtschap Zuna, richterampt Kedingen, duidt de naam op een ten zuiden van een waterloop ofwel een Aa gelegen nederzetting; ²⁾.

Verder wordt in 1475 een huisplaats 'Recdam' genoemd [marke Elsen], die dan echter niet (meer) bekend blijkt te zijn, maar toch terloops herinnert

aan de gelijknamige marke Recdam (thans buurtschap Rektum). Waarbij zij opgemerkt, dat 'dam' hier niet persé een waterkering of aanplemping behoeft te zijn. In Noord-Deurningen bijvoorbeeld wordt in 1475 genoemd de huisplaats 'Dubbelding', waarvan de bewoner later Dubbeldman wordt genoemd, van lieverlee uitgesproken als Dubbeldm, waardoor diens nakomelingen thans Dubbeldam heten. Op dezelfde wijze staat in Vasse Sanderm voor Sanderman [naast Sanderink], Geezm voor Geesman [naast Geesink], Roozm voor Roosman [naast Roosink], zodat de naam van de buurtschap Rekt[ulm] via Recdam heel goed terug kan gaan op Recman en — nog vroeger — op Rec[thling].

Wat Enter betreft wordt wel beweerd, dat deze naam teruggaat op een voormalig rangtelwoord. Volgens die theorie zou ENTER *het eerste*, TWENTE *het tweede* en DRENTE *het derde* distrikt zijn in een langgeleden onderworpen gebied.

Wij laten het laatste woord in deze gaarne aan de beoefenaars van de naamkunde, die in het Kedingerland ongetwijfeld een interessante bodem aantreffen voor wetenschappelijk onderzoek, en bepalen ons verder tot de beschikbare geschiedkundige gegevens. ↵

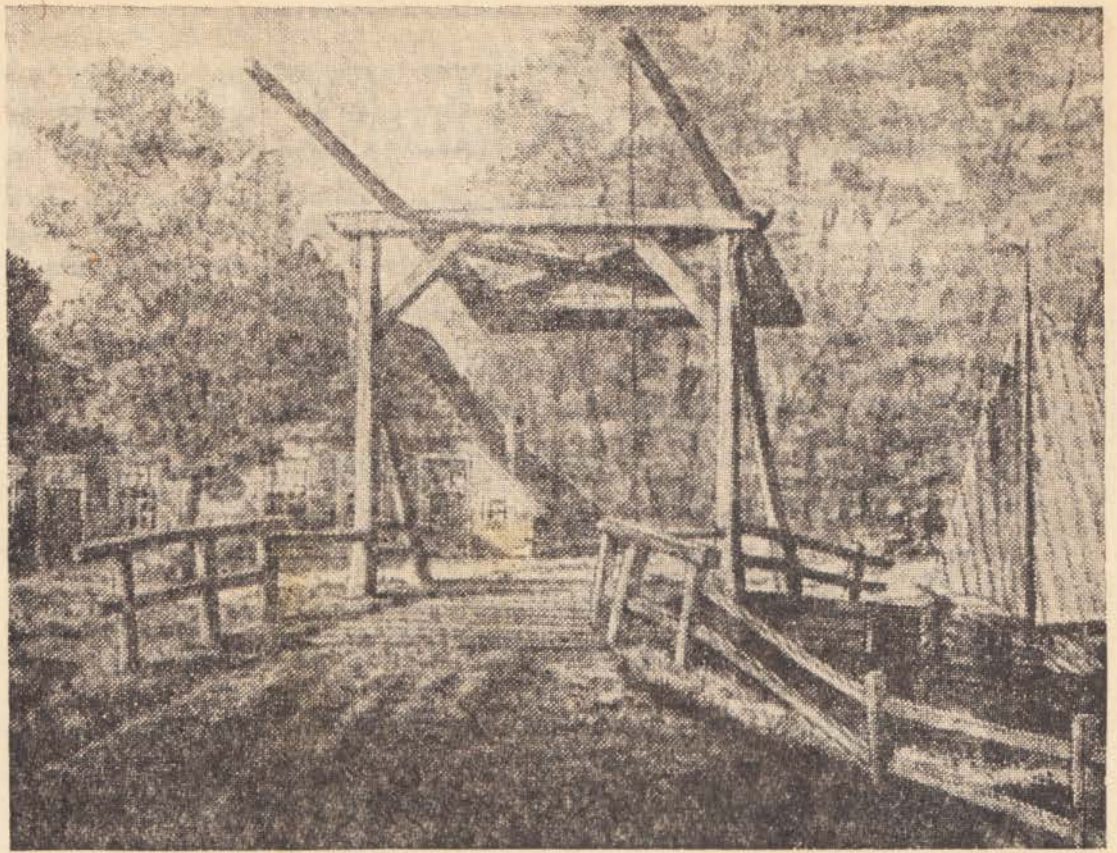
1) De naamkundige B. J. Hekket schrijft in het dagblad „Tubantia” van 29 sept. '69: 'KEENK komt bij mijn weten niet (meer) als familienaam voor, maar is een deel van de erfnaam Keenkhuys, in de wandeling 'Keenks' genaamd, in de buurtschap Rektum, gemeente Wierden. Het is al van oude datum; omstreeks 1380 werden er de „twe Kedinchuys” vermeld; later, in 1475 en 1495 was er kennelijk ook een keer geschreven Kodinchus, waarover straks meer. Een ander voorbeeld van Keenk en Keding is mij in Oost-Nederland niet bekend, maar wel ligt er in Duitsland, in het Bergische Land, een plaatsje of erf Kenkhuisen, in 1469 Keenkusen en voordien Kedinghusen geheten; deze naam stemt dus precies overeen met het erve bij Rektum. Een derde voorbeeld is Kedinghausen in de Kreis Büren in Westfalen, in 1264 Kedinchusen, maar hier heeft geen samentrekking van Keding tot Keenk plaats gevonden. Uit de vermelde oude vormen blijkt het bestaan van de familienaam Keding, die in Twente niet meer voorkomt; hij wordt althans niet vermeld in het Repertorium van Nederlandse Familienamen voor Overijssel. Maar in 1381 waren er in Goor twee „borgsaten”, bewoners van de „borg”, genaamd Arnt en William Keding. Zij kunnen hun naam ontleend hebben aan Kedinghuys bij Rektum of hun naam er aan gegeven hebben. Maar hij kan ook in verband staan met de naam van de vroegere marke Kedingen, die eenmaal het hele gebied van Rijsen, Wierden, Enter, Goor en Markelo omvatte. Voor het eerst horen we van dit Kedingen in 1299, als er gesproken wordt van het „woud Deypenheim, anders geheten Kedingermarck”. In 1381 horen we van het „Kedengherwolt” en wat later, in 1389 van „den bossche, die geheiten is Kedingherwolt”. In 1475 heette de mark „Kedinglant”; in de negentiende eeuw is hij, zoals alle Twentse marken, opgeheven, maar hier is zelfs de naam verloren gegaan.

Evenals Beuningen en Fleringen, afgezien van vele andere plaatsen elders in Nederland, behoort Kedingen tot de „ingen”-namen. Het verschil tussen dit type en

de namen op „ing” is, dat de laatstgenoemden oorspronkelijk de zoon van iemand aanduidden (b.v. Joannink), terwijl die op „ingen” duiden op de volgelingen van een of ander belangrijk personage: b.v. Beuningen, uit Banningi, de volgelingen van Bano. Zo is Kedingen afgeleid van de voornaam Kedi, zelf een variant van Kado. We kunnen dit nog waarnemen uit de namen van Keenk omstreeks 1380: Kedinchus en Kodinchus. In deze laatste is Kodinc een variant van Kadinc. De naam Kado, in de spelling Cado in de negende eeuw opgetekend, is ontstaan uit een Germaans woord „hathu”, strijd, waarvan voornamen als Hade en Haddo, Hede en Heddo stammen, en achternamen als Hattink en Hetting(a). Dit „hathu” werd in een voor-Germaanse periode uitgesproken als „chatu”; in de Germaanse dialecten ontwikkelde deze „ch” zich tot „h”, maar in gebieden die onder Romeinse invloed stonden, tot „k”. Uit dat zelfde woord ontstonden dus voornamen als Hado naast Cado, Hato naast Cato of Catto. Uit deze laatste is een achternaam als Kat ontstaan, een van die schijnbare diernamen, die niets met het genoemde dier hebben uit te staan.

Een tweede erfgenaam van Kado afgeleid, was Kadinchem, in 1324 bij Zutphen vermeld; dit was het „heem”, de woonplaats van ene Kado. Vrijwel gelijk hieraan is de naam van het dorp Kedinchem ten noorden van Gorcum, ter plaatse uitgesproken als Kekum. In 1550 schreef men nog Kedinchem, waaruit we weer duidelijk het ons nu vertrouwde Keding herkennen. Ook in een paar Engelse plaatsnamen komen we hem tegen: Keddington in het graafschap Lincolnshire en Kedington in Suffolk tonen duidelijk hun naamsverwantschap met de Nederlandse plaatsen. Nog even terug naar Keenk: deze naam is ontstaan uit samentrekking van Kedink, een verschijnsel dat veel in Twentse namen voorkomt. Zo is Baank ontstaan uit Badink, Boonk uit Bodink, Eunk, Oonk en Uunk uit Oding en Udink. Temidden van hen is Keenk uit Kedink een eenzame verschijning,” aldus de Hengelose naamkundige Hekket.

Een zomp in de Regge bij de voormalige schippersherberg 'Binnengait' te Enter. [Naar een tekening van G.v.Haeften].

BEVOLKINGSGROEI IN KEDINGEN

De tachtigjarige oorlog [1568-1648] heeft niet nagelaten zijn stempel te drukken op het Twentse platteland. De verpondingskohieren van 1601 en 1602 tonen wel een zeer droef beeld. De oorlogsgebeurtenissen, waaronder Twente veel sterker te lijden heeft gehad dan Salland, hebben vele erven vernietigd. Althans er worden in 1601 vele erven als woest vermeld. Vooral in de richterampten Ootmarsum, Oldenzaal en KEDINGEN is het aantal woeste erven groot, nl. 347, dit is 18.1% van het totaal aantal erven; [Ootm. 32.3%, Oldenz. 28.4% en Kedingen 28.6% van alle erven verwoest. In Kedingen is de toestand het slechtst in Markelo, Stokkum en Herike. In deze laatste buurtschap liggen 23 erven woest]. Hierbij valt op, dat de keuters in veel geringer mate zijn getroffen dan de grotere erven. De verhouding grotere erven en keuters is dientengevolge sterk ten gunste van laatstgenoemden gewijzigd; [SvB, p. 47 en 431, zie voetnoot 3]. Hun bedrijven waren zeer klein van omvang. In 1602 bedroeg in KEDINGEN het gemiddelde areaal bouwland (in mudden) voor de erven 8.08 mud en voor de katersteden 1.11 mud. De toestand van de keuters in Twente was dan ook het slechtst in KEDINGEN. Maar ook elders zullen zij op andere wijze bijverdienste hebben moeten zoeken; [SvB, p. 585].

Vóór 1600, dus gedurende de 16e eeuw moet er in Twente — in tegenstelling tot Salland — een aanzienlijke bevolkingsvermeerdering hebben plaatsgevonden. De capaciteit van het Twentse platteland, die in de 15e eeuw ongeveer 1400 gezinnen

bedroeg, is gedurende de 16e eeuw gestegen tot ruim 1900. In de 16e eeuw blijkt vooral Haaksbergen sterk vooruit gegaan, terwijl de bevolkingsvermeerdering van Ootmarsum en KEDINGEN in de 15e en 16e eeuw groter is geweest dan het gemiddelde van Twente. In 1675, dus 75 jaar na het einde van de 16e eeuw, leven er op het Twentse platteland 2639 gezinnen, waarvan 757 als arm moeten worden te boek gesteld. Men mag hieruit de gevolgtrekking maken, dat er, behalve het herstel van de oorlogsomstandigheden, geen uitbreiding en geen verdere ontginning hebben plaats gevonden. De armoede is zo groot, dat bijna $\frac{1}{3}$ deel van de plattelandsbevolking arm is; [SvB, p. 47]. Gedurende de 18e eeuw is de bevolkingsvermeerdering in Twente beangstigend. Het snelst is zij dan in de beide kleinste richterampten Borne en Haaksbergen, daarna komen de drie Oostelijke richterampten Enschede, Ootmarsum en Oldenzaal; achteraan komen KEDINGEN en Delden. Het zijn juist beide laatste richterampten, waar in de 18e eeuw de textielnijverheid het minst ontwikkeld is; [SvB, p. 48].

- 2) De naam: 'de Zoeker' (samengetrokken uit Zoedwiek of zuidwijk) komt behalve in de marke ENTER ook voor in de marken Dulder, Losser, Noord-Deurningen en Volthe. ['De Zoeker' van Noord-Deurningen ligt in het zuidoosten van het oudtijds bewoonde deel der boerschap. Zij vormde een nederzetting of buurtschap, die in andere marken haeschappen, hasschappen (Beuningen, Dulder), leitschappen, lesschappen of heurnen (De Lutte) genoemd werden, aldus W.H. Dingeldein in: 'De Hoven van de Marke Noord-Deurningen', Versl. en Meded. Ov. Regt en Gesch., 64ste stuk, blz. 78.]
- 3) De afkorting SvB verwijst steeds naar Slicher van Bath 'Een samenleving onder spanning', 1957.

Bekende
pleisterplaatsen
op de

TWENTE-ROUTE

HOTEL-CAFÉ-RESTAURANT

de Mooie Vrouw

(TEVENS BENZINE-STATION)

Een van de oudste zaken in Twente
OOTMARSUMSESTRAAT 488 - ALMELO

Cafe - Restaurant

'de Engel'

LANGESTRAAT 56, DELDEN

Hotel

'Centraal'

MARKTSTRAAT 6, DELDEN

Diverse zalen voor
vergaderingen, bruiloften, partijen

Havezathe
Het Everloo

Bekend om de
pannekoeken

VOLTHE
(bij Oldenzaal)
Tel 05411 - 244

DELDEN

De parel van Twente

Prachtig natuurschoon, grootste
eikenbossen van Europa, oud
stadje, vele monumenten. Pri-
ma hotels, camping, pensions.

Vraagt inlichtingen en folder bij:

VVV-DELDEN

Bureau: Langestraat 70, tel. 05407-1338

**Tubbergen
met Vasse
en
Hezingen**

Rustige, bosrijke
omgeving

Eenvoudige en
gemoedelijke be-
volking

Lage pension-
prijzen en lage
tarieven.

Inlichtingen V.V.V. Tubbergen

CAFÉ-RESTAURANT

**Het Wapen
van Beckum**

(Wed. Boenders)

Speciaal ingericht
voor diners en partijen

(Gelegen aan de weg Hengelo-Haaksbergen)
Prima keuken - Ruime pakeergelegenheid

- Diepenheim -

Hotel De Zwaan

Specialiteiten-Restaurant

Ook zondags geopend. Goede parkeergelegenheid.

- Denekamp -

Natuur Hist. Museum, Watermolen,
Kasteel Singraven, Verwarmd Open-
luchtbad, Manege, Bos en Heide,
VACANTIEOORD

biedt tevens gunstige gelegenheid voor
INDUSTRIESTIGING

Voordelig terrein, ruime arbeidsmarkt, bevolking
volkomen industrie-minded. Inl. bij het Gem.huis.

ADVERTEREN IS ETALEREN

VOOR 'N GOED RESTAURANT
met een heerlijke maaltijd stopt U
tijdens Uw Twenteroute natuurlijk bij

zaal voor 60-300 pers. beschikbaar voor feesten en diners

CAFÉ-RESTAURANT

't Twentse Ros

BUURSE

TEVENS EEN UITNODIGING
om plm. 500 meter verder een
frisdank of een hartig hapje te
gebruiken bij het gezellige café

« **Beekzicht** »

prachtig gelegen aan de Buurserbeek, met
serre v or 100 pers. en grote speeltuin.
[Beleefd aanbevelend; Fam. Winkelman

rondritten per
JAN PLEZIER

en kleinere rijuigen

te Ootmarsum

dagelijks door het stadje
en omgeving

Inlichtingen: VVV-Stadhuis, Tel. 05419/1561

DENEKAMP . .

Dan een bezoek aan het museum:
„Natura Docet”. Of een wandeling op
't landgoed Singraven met watermolen
en een rondleiding in het kasteel.
Inlicht: VVV, Grotestr. 15. Tel. 1205; bgg 1310.

„de kop'ren smorre”

Twents ethoes in Maarkel

an de grote weg van Hengel naar Deamter
[Twentse specialiteiten]

Bezoekt het
zeer moderne
zwembad te *Rijssen*

* Een typisch landstadje temidden van de bossen
* Een ideaal oord voor een rustige vakantie
INLICHTINGEN VVV RIJSSSEN TEL. 2303

**Hotel
Haarhuis
Zenderen**

In 't herte van Twente

**Café - Restaurant
de
Rustende -
Jager**

in
het
ongerepte
Bentelo

□ Schematisch voorgesteld, is in de 15e eeuw de armoede in Twente nog niet noemenswaardig; in de 17e en 18e eeuw bestaan er slechts twee mogelijkheden:

- a) bevolkingsgroei sneller dan het gemiddelde in Twente, gepaard gaande met een groter armoede dan het gemiddelde:
Borne (1675, 1764)
Haaksbergen (1723)
- b) trager bevolkingsvermeerdering dan het gemiddelde in Twente met een lager percentage armen dan het gemiddelde:
KEDINGEN (1675, 1764)
Delden (1675, 1723).

De periode 1748/1795 wordt nog gedeeltelijk gedekt door die van 1723/1764. Het is een tijdperk van stilstand (o.a. voor het richterambt KEDINGEN) en in vele gevallen zelfs van bevolkingsvermindering (o.a. in de steden Delden en GOOR).

De eerste helft van de 19e eeuw tenslotte was demografisch niet gunstig voor Twente. Met uitzondering van de richterampten Enschede, KEDINGEN en Vriezenveen bleef het gehele overige platteland ver beneden het normale Overijsselse peil. Onder de steden vertoonden alleen Enschede, GOOR en RIJSSEN een belangrijke vermeerdering; [SvB, p. 75].

„De ontwikkeling van de gehele tijd tussen 1675 en 1849 samenvattend kan men constateren, dat er in bepaalde plaatsen een voortdurende belangrijke bevolkingsvermeerdering is, terwijl in anderen de bevolking slechts weinig vooruitgaat. In Twente is de snelle groei van Borne, Haaksbergen en het richterambt Oldenzaal slechts een tijdelijk verschijnsel. Alleen in het richterambt Enschede is er sprake van een steeds voortdurende snelle vermeerdering. Bij de Twentse steden geldt hetzelfde voor de Stad Enschede. Stilstand is er hier slechts in het kleine richterambt Diepenheim, hoewel ook het uitgestrekte KEDINGEN geen bloeiende indruk maakt. Men ziet een geringe bevolkingsvermeerdering in het Westen van Twente langs de REGGE, daarna in Oostelijke richting gaande een toenemende bevolkingsvermeerdering. Sedert het midden van de 15e eeuw begint zich het bevolkingsvraagstuk naar het Oosten te verplaatsen, na 1675 geschiedt dit met steeds groter vaart. De zandgronden herwinnen hun betekenis,” aldus de historicus prof. dr. B.H. Slicher van Bath; [‘Een samenleving onder spanning’, 1957, p. 77-78].

Boerderij - Restaurant

„De Twentse Hoeve”

tussen Enter en Bornerbroek

Exclusief voor Uw lunch en diner
in de sfeer van de 17de eeuw.

*Kent U reeds onze hooizolder
voor intieme familiediners?*

Telefoon 05408/441

— Maandags gesloten

BEVOLKINGSDRUK EN ONTGINNINGSACTIVITEIT

Zoals gezegd kreeg het richterambt KEDINGEN in de 15e en 16e eeuw — gerekend vanaf 1475 — te maken met een bevolkingsvermeerdering die groter was dan het gemiddelde van Twente. De gevolgen daarvan blijken eerst geruime tijd na het einde der tachtigjarige oorlog [1568-1648], wanneer de aangebrachte schade is hersteld en het stichten van nieuwe plattelandsbedrijven noodzaakt tot ontginning van woeste gronden.

De meeste gegevens betreffende de nieuw ontgonnen landen zijn te vinden in het register van de aangegraven landen, dat materiaal bevat over de periode van 1682 tot 1749.

Het percentage nieuw aangegraven land, in verhouding tot de totale oppervlakte *kultuurgrond* (gerekend naar de richterampten) bedraagt voor KEDINGEN 11.2%; [voor Ootmarsum 5.6%; Enschede 8.4%; Delden 9.2%]. Wat betreft de *waarde der ontgonnen landen*, vallen de cijfers heel anders uit. In Twente staat Ootmarsum dan het hoogst genoteerd [21.627 gld.], waarop volgen Enschede [16.625 gld.], Delden [15.147 gld.] en KEDINGEN [14.328 gld.] De overige richterampten zijn beneden de 10.000 gld.

De ontginningen in de 17e en 18e eeuw blijken plaats te vinden in precies hetzelfde gebied, waar in de tweede helft van de 15e eeuw de grootste bevolkingsvermeerdering viel waar te nemen; [SvB, p. 434-438].

Terwijl KEDINGEN — als gemeld — doende is, de spanningen weg te werken van een bevolkingsdruk, die ruim twee eeuwen voordien is ontstaan, doet zich terzelfdertijd het merkwaardige verschijnsel voor dat in de richterampten Oldenzaal, Ootmarsum en Enschede, waar de bevolking in een veel latere periode [tussen 1675 en 1764, dus geruime tijd na de tachtigjarige oorlog] aanzienlijk is gestegen, de ontginningsactiviteit laag is gebleven. Dit uiteenlopen van ontginningsactiviteit en

almelo

**Bondsspaarbank
Nutsspaarbank**

voor al uw BANKZAKEN

Kantoren te Almelo, Wierden,
Vriezenveen, Rijssen, Nijverdal en
Borne

Veur MEUBELS en allens, wat
er zo biejkomp kieken, naor:

TOON a.d. **Tuinstraat**

Tel. 3880

Het Twentse Serviezenhuis

Heeringa & Co

Grotestr. 79, ALMELO

Wedgwood, Spode,
Royal - Copenhagen

Olympia

Tel- en Schrijfmachines
G. H. v. d. VEEN
ALMELO, Tel. 2666
HENGELO, Nieuwstr. 38, Tel. 3159

■ VEEVOEDER
■ KUNSTMEST EN
■ LANDBOUW-
[BENODIGDHEDEN
in de beste kwaliteiten !!!

Door grote omzet
lage prijzen bij
A.B.T.B.
ALMELO

**Hotel
Haarhuis
Zenderen**

In 't herte van Twente

HOTEL-CAFÉ-RESTAURANT

de Mooie Vrouw

(TEVENS BENZINE-STATION)

Een van de oudste zaken in Twente
OOTMARSUMSESTRAAT 488 - ALMELO

drogisterij - parfumerie
PRÜMERS

Bornsestraat 72 - Tel. 5650

Het huis voor geschenken

Coöperatie
De Landbouwcoöperatie

is een bolwerk ter beveiliging
ter verdediging
ter bevordering
van de economische belangen
van de vrije zelfstandige onder-
nemers in de landbouw te weten
de Boeren.

COÖP. LANDBOUWERS-
BANK EN HANDELSVER.

In vrogger dage daansen de leu op
de dell' 'n veertoer. Weer völ later
'n zeuvenspoonk. Rechtervoort foxtrot,
wals en cha cha cha in niejmoodse
daansscholen:

Wim POLMAN

Ootmarsumsestraat 26 - Tel. 4880

CHEMISCH REINIGEN

In één dag klaar

Beter - Vlugger - Goedkoper

Tempo Rohofstraat 2
Telef. 14354

(FILIAAL: Wed. Veldhuis, Ootm.str. 276)

wij zijn gespecialiseerd in alle
voorkomende drukwerken zoals

- familiedrukwerk
- periodieken
- blocs enz.

DRUKKERIJ

landhuis

Elke gemotoriseerde weg-
gebruiker tankt bij voorkeur
vloeibare brandstof bij:

„Total-Bornerbroek”

omdat hij dan

- ▶ zuinig en voordelig rijdt
- ▶ met soepel lopende motor
- ▶ die het volle vermogen behoudt

- DIV. PLAATSEN -

„de kop'ren smorre”

Twents einoes in Maarkel

an de grote weg van Hengel naor Deamter
[Twentse specialiteiten]

INGEBONDEN JAARGANGEN
'TWENTSE POST'

jrg. 1966, 1967, 1968 en 1969
(nieuw); te bevragen bij adm.
Twentse Post, Beekstr. 5, Hgl.

RAIFFEISENBANK

DELLEN

Alle Bankzaken

SPOORSTRAAT 9 - TEL. 05407-1437

Wiej helpt met an de
bleui en veuroetgang
van **MAARKEL**
met wiede umgeffing

- Coöp. Boerenleenbank en
- Coöp. Landbouwvereniging

C.L.V. LANDBOUWERSBELANG

Haaksbergen

C.L.O.-mengvoeders

Ruwvoeders

Brandstoffen

DENKT BIJ HET OPLOSSEN
VAN UW PROBLEMEN

RUIMTEVERWARMING

OOK AAN AARDGAS

Gem. Energiebedr. Rijssen

ADVERTEREN IS ETALEREN

**Coop. „De Landbouw” W.A.
GOOR**

Het adres voor:

Mengvoeders onder C.L.O.-
contrôle, Meststoffen, Brand-
stoffen, Bestrijdingsmiddelen,
Kruidenierswaren, Landbouw-
werkzaamheden enz.

bevolkingsdruk is vooral in Twente een gevolg geweest van de opkomst van de textiel tussen 1675 en 1750; een deel van de toegenomen bevolking kon in deze nijverheid een bestaan vinden; [SvB, p. 439].

EMIGRATIE

In het algemeen kan men zeggen, dat het bij de ontginningen ging om aangravingen van kleine stukjes grond, welke plaats vonden van bestaande boerderijen en katersteden uit. In vele gevallen zal de ontginning gepaard zijn gegaan met splitting van het erf, van waaruit de ontginning geschiedde, want ondanks de geringe uitbreiding van het areaal, is het aantal erven en katersteden in de 17e en 18e eeuw toch aanzienlijk toegenomen. De ontginning leidde dan niet tot verhoogde welvaart van één gezin, doch tot een nooddruftig bestaan voor twee gezinnen; [SvB, p. 440-441].

In het register van ingezetenen van 1748 is het aantal kinderen beneden 10 jaar opgegeven, soms ook van de kinderen van 10-17 jaar. Berekent men het percentage, dat de kinderen beneden 10 jaar van de gehele bevolking in de diverse richteramten uitmaken, dan blijkt er sprake te zijn van grote kinderrijkdom in KEDINGEN terwijl de bevolkingsgroei in dit richteramt toch gering is. De jongeren moeten derhalve, zodra ze volwassen waren, de ouderlijke woonplaats hebben verlaten om zich elders te vestigen. Uit de aanvullende hoofdgeldkohieren van 1724 blijkt, dat in KEDINGEN het aantal vertrokken personen dat van de nieuw gekomenen verre overtreft; [SvB, p. 88 + 101].

In 1749 werd gelast, dat in alle buurtschappen de sedert 1682 nieuw ontgonnen landen en gebouwde huizen door de boermannen werden opgetekend. Het blijkt dan dat in de behoefte aan woningen tengevolge van de bevolkingsvermeerdering in het geheel niet is voorzien. In het richteramt Oldenzaal was er slechts voor 9.8% van de er sedert 1675 bij gekomen gezinnen (1029) een nieuwe woning gebouwd; [in het richteramt Ootmarsum voor 9.7%, in Borne voor 16.5%, in het richteramt Enschede voor 26.8%]. Bijzonder gunstig was de toestand daarentegen in het richteramt KEDINGEN, waar alle er bij gekomen gezinnen over een woning beschikken. Terwijl elders op het Twentse platteland de bakhuizen en de schoppen, tot zelfs de varkenskotten (in Haaksbergen) en in de steden de kelders en zolders werden bewoond, was er in KEDINGEN van in- en bijwoning geen sprake. Dit onderstreept de veronderstelling, dat vele jongeren in dit richteramt hun heil moeten hebben gezocht in emigratie naar elders; [SvB, p. 88-97].

BOEREN, SCHIPPEREN EN KLOMPMAKEN

De aanwezigheid van het vrij goed bevaarbare riviertje *de Regge* betekende voor velen in KEDINGEN een verruiming van de bestaansmogelijkheden. Naast het pionieren op een keuterbedrijf was het de schipperij, die uitzicht bood op een broodwinning. De levendige scheepvaart bracht op haar beurt ruimere mogelijkheden met zich mee op het gebied van ambacht, handel en nijverheid. Diverse activiteiten concentreerden zich in het kerkdorpje ENTER.

Blijkens de lijsten van Overijsselse ingezetenen uit 1795, waarin ook de beroepen staan vermeld, waren er in dat jaar te ENTER 83 schippers woonachtig, die voor het vervoer zorgden langs *Regge* en *Vecht* van de grondstoffen voor en de produkten van de Twentse nijverheid. In deze schippersplaats waren bovendien een groot aantal kooplieden, timmerlieden, schoenmakers en klompmakers. Uit het grote aantal moet geconcludeerd worden, dat de timmerlieden voor een deel schuitenmakers zijn geweest en dat de klompmakers voor de export, niet voor het plaatselijk gebruik werkten; [SvB, p. 132].

De klompmakers zijn overigens ten jare 1795 in gering aantal over de gehele provincie verspreid. Een sterke concentratie vindt men in het stroomgebied van *de Regge* en *de Almelose Aa*: ENTER, Rectum, Wierden, Almelo (stad en richteramt) en voorts in de stad Oldenzaal. Deze concentratie hangt wellicht samen met het voorkomen van de leverancier van het materiaal voor de klompenmakerij, nl. de populier; [SvB, p. 139]. Daar wij ons in deze aflevering willen bepalen tot een algemene samenvatting, komen wij op diverse onderwerpen nog nader terug. ◇

Cööp. Ver. „V.T.L” Enter

Dorpsstraat 51-53

Coöp. Supermarkt
Telefoon 669

Coöp. Landbouw
Telefoon 668

U vindt er alles onder één dak: kruidenierswaren, diepvries-groenten, fijne vleeswaren, groente en fruit, brood en banket, textiel, huishoudelijke artikelen, gereedschappen enz.

Het adres voor Uw mengvoeders, meststoffen, zaai- en pootgoed, benzine en dieselolie, O.K. tankstation, mengsmering automaat.

HET DOORDRINGEN VAN DE GELDECONOMIE

De uiteenlopende commerciële activiteiten, in het bijzonder de textielnijverheid, hebben in Twente geleid tot het doordringen van de geldeconomie, ook in de agrarische sector. Het burgerlijk vermogen neemt toe, terwijl zich gelijktijdig een proces van verarming voltrekt aan de adel.

Aan de hand van belastingkohieren — samengesteld nadat Ridderschap en Steden v. Ov. hadden besloten een 500e penning te heffen van alle goederen, en wel ter bestrijding van de kosten na de noodlottige oorlog van 1672/74 [Tweede oorlog met Münster] — valt af te leiden, dat het *adellijk vermogen* in KEDINGEN ten jare 1675 circa 70-90% omvat van het totale vermogen der aangeslagenen. In 1758 [nadat de heffing van het vermogen inmiddels was verlaagd tot een 1000e penning] blijkt de adellijke invloed in KEDINGEN sterk verminderd en schommelt het *burgerlijk vermogen* in dit richteramtb tusschen 50-70%. In Twente is dan alleen in de richterambten Almelo, Delden en Diepenheim, die de oostgrens van Kedingen markeren, het percentage van het *adellijk vermogen* nog boven 50%; [SvB, p. 271].

Ofschoon burgerlijk en adellijk vermogen elkaar in het algemeen blijken uit te sluiten, is het volgens Slicher van Bath geenszins zo, dat het overwegen van de adellijke invloed een belemmering is geweest voor de burgerlijke ontwikkeling of dat juist de afwezigheid van de adel een bijzonder gunstige factor was voor de groei van de middenstand. Zowel in 1675 als in 1758 bijvoorbeeld is in het Stadje Goor de adel van weinig betekenis, terwijl hier de armen dan zeer talrijk zijn. De armoede hangt samen met de bevolkingsvermeerdering!; [SvB, p. 298-300]. Zij is verder vooral een niet-agrarisch verschijnsel. De agrarische maatschappij kent de armoede niet in die mate als de industriële plaatsen. De groep der armen omvat voornamelijk de arbeiders, de wevers; [SvB, p. 358].

Een nader inzicht in de samenstelling van de vermogens, gerekend naar de bezittingen [kohier van de 1000e penning van 1750] toont aan, dat het totaal vermogen der burgers in de steden in 1758 steeds groter is dan het totaal der in de steden gelegen bezittingen in 1750. Hieruit volgt, dat de vermogens van de stedelijke burgerij veelal uit land of boerderijen op het platteland moet hebben bestaan. Dit wordt bevestigd door de verhouding tussen totaal vermogen en bezit op het platteland: de vermogens van de plattelandsbewoners in 1758 zijn aanmerkelijk lager dan het totaal van de waarde der op het platteland gelegen bezittingen.

□ In 1750 blijkt de graaf van Rechteren tot Almelo bezittingen in Kedingen-Wierden te hebben tot een bedrag van 11.780 gld.; [ter vergelijking verder in Stad Almelo (f 19.218), richteramtb Almelo (f 125.800), Vriezenveen (f 5.605), Bornebroek (f 5.290), richteramtb Ootmarsum (f 3.300), Zwollerkerspel (f 1.000)].

Blijkens de aanslagkohieren van 1758 hebben de weduwe van burgemeester Arnold Bouwer te Deventer voor f 8.800 en mej. J. C. van Markel te Deventer voor f 9.350 aan bezittingen in Kedingen.

De leus „*boerenland in boerenhand*” is in deze tijd nog allerm minst verwerkelijkt.

De inwoners der kerkdorpen hebben in de regel geen agrarische beroepen, zij moeten van de eigenlijke boerenbevolking worden gescheiden. Veelal zullen zij wel enige stukken land hebben gehad om in eigen behoeften voor een deel te voorzien; [SvB, p. 300 en 307].

ONVERMOGENDEN EN ARMLASTIGEN

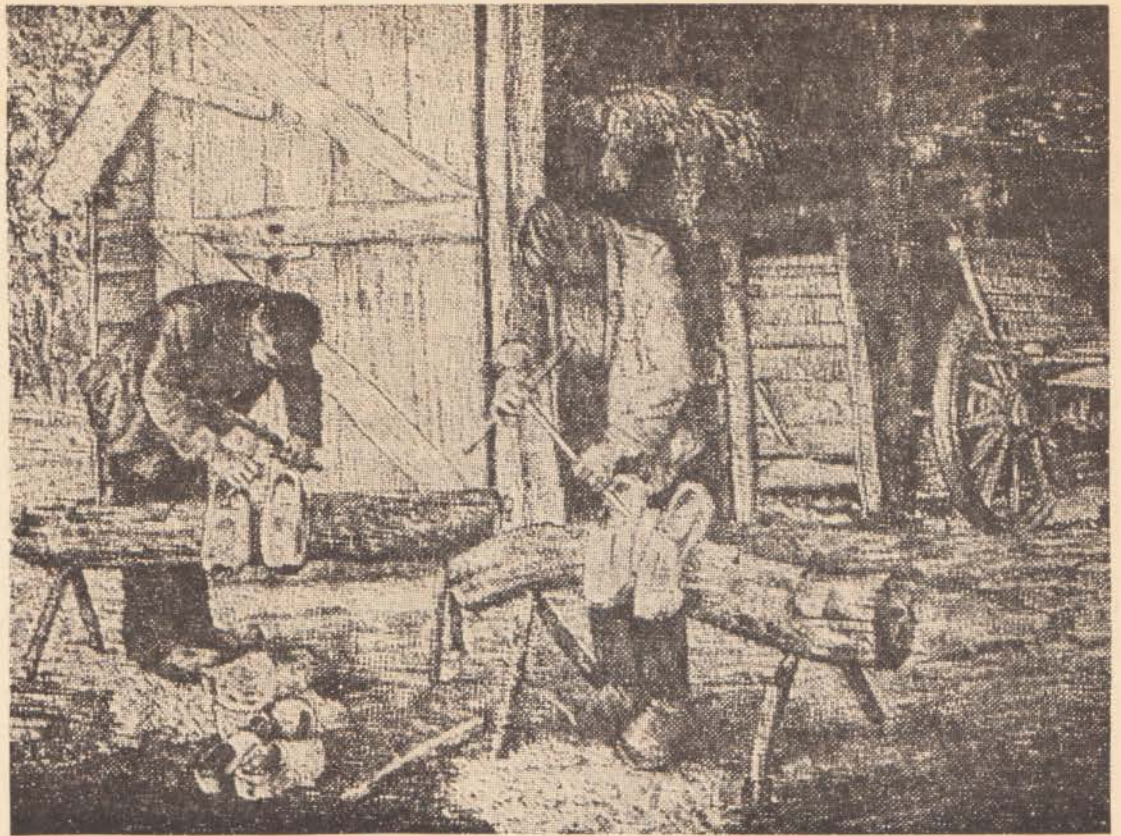
Hebben de Twentse kerkdorpen in 1675 nog volkomen hetzelfde karakter als de Twentse buurtschappen, in 1758 ziet men overal een wijziging van de kerkdorpen in de richting van een stedelijke welstandshierarchie; de agrarische structuur van de kerkdorpen maakt plaats voor een stedelijke structuur; [SvB, p. 284]. Dank zij het feit dat de bevolkingsvermeerdering vooral tusschen 1675 - 1764 in KEDINGEN uiterst gering was (104,3; 1675 is 100) — er werd bovendien veel ontgonnen (11.2%), zodat er voor het toegenomen aantal keuters ook wel plaats was — is het aantal armen in 1675 als ook in 1764 in dit richteramtb naar Twentse verhoudingen vrij laag (resp. 11.1% en 20.8%); [SvB, p. 464].

○ *Percentage armen in 1675*
(gerekend naar het totaal aantal gezinnen)

ENTER	20—30%
Rijssen	20—30%
Wierden	20—30%
Goor	10—20%
Markelo	minder dan 10%

[Ter vergelijking: het hoogste percentage onvermogenden is te vinden in het richteramtb Borne: 41.8%. De armoede heerst hier bij de wevers, die vooral zijn geconcentreerd in Zenderen en het kerkdorp. Toch is Borne dan de rijkste plaats in Twente. De rijkdom is hier te vinden bij de groep van linnenreders.]

In de 18de eeuw werden veel schoenen en laarzen gebruikt, gezien het grote getal schoenmakers in de Twentse steden en kerkdorpen. In de 19de eeuw is de klomp meer als schoeisel in gebruik gekomen. In ENTER werkten de klompmakers toen tevens voor de export.

○ *Percentage armen in 1723*
(gerekend naar het totaal aantal personen)

ENTER	minder dan 10%
Rijssen	30—40%
Wierden	(geen gegevens)
Goor	(geen gegevens)
Markelo	(geen gegevens)

[In 1723 is het percentage der onvermogene gezinnen in het algemeen verminderd. ENTER steekt gunstig af bij Rijssen.

Is de toestand in Rijssen minder gunstig, Stad-Diepenheim spant in Twente de kroon met meer dan 40% onvermogenen.]

○ *Percentage armen in 1764*
(gerekend naar het totaal aantal personen)

ENTER	20—30%
Rijssen	30—40%
Wierden	20—30%
Goor	10—20%
Markelo	20—30%

[Door groeiende buitenlandse concurrentie die zwaar drukte op de textielnijverheid in Borne, is in dit richterambt een noodtoestand ontstaan; in 1764 dient 55.2%, en in 1767 62.8% der bevolking tot de onvermogenen gerekend te worden. De rijke linnenkooplieden zijn uit Borne weggetrokken naar Almelo, waar de verbindingen te water beter waren. Stad-Goor heeft in 1764 meer dan 40% onvermogenen (het eerder genoemde percentage van 10—20% betreft de buurtschap Goor); Stad-Diepenheim heeft in 1764 52% onvermogenen.] SvB, p. 337-348.

In 1764, 1765 en 1767 is steeds in de kohieren van het hoofdgeld opgegeven, welke armen ondersteund werden. In het richterambt KEDINGEN ontvangt in 1764 circa 30—40% der armen steun; 60—70% wordt *niet* ondersteund.

Daar de armenzorg door de Nederduits Hervormde Kerk geschiedde, leden vooral de Rooms Katholijken hieronder. Onder de onvermogenen zijn Rooms Katholieke armen „die armer zijn als die van de Diejakonnye trekken”. Daar een betrekkelijk groot deel van de Overijsselse bevolking Rooms Katholiek was — vooral in Twente, waar juist de armoede het ergst was — is het duidelijk, dat de cijfers van de ondersteunden geen enkele waarborg geven voor de omvang van de werkelijke armoede, aldus Slicher van Bath; [p. 349 en 350].

In 1772 moest de provinciale overheid het voor die tijd aanzienlijke bedrag van f 20.000 toeleggen op een voedseldistributie in Overijssel wegens ernstig voedselgebrek in het voorjaar en dreigende hongersnood. De landbouw profiteert van de hoge graanprijzen; [SvB, p. 365 en 386].

Een uitweg voor de nooddruftige omstandigheden werd pas in de 19de eeuw gevonden in nieuwe ontginningen en in de spreiding van het textielbedrijf na de overschakeling op de snelspoel. Bedroegen de percentages der onvermogenen en bedeeden in verhouding tot de totale bevolking van Overijssel in 1764 en 1767 resp. 14,5% en 18,3% in het tweede kwart van de 19de eeuw (de jaren 1826 t/m 1844) schommelt dit cijfer gemiddeld rond 5%. ↵

enschede

oostvogel

sinds
1795

ENSCHEDÉ
Haverstraatpassage 1-3

A. v. d. Leest Radio
Enschede | Televisie

Radio onderdelen - Electrotechnische artikelen
Erkend reparateur en installateur
OLDENZAALSESTRAAT 39 - TEL. 10688

Jan Olthuis

v.h. Gauma
UW HERENKAPPER
Ook voor toiletartikelen
NOORDERHAGEN 15 (t.o. Astha theater)

Fijnhout- en Triplexhandel

Fa. W. LANGE

Spelbergsweg 37, Tel. 4538
levert: Fijnhout, Triplex, Hard- en
zachtbaard, Vlas- en spaanplaat enz.

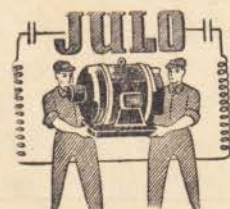
ADVERTEREN IS ETALEREN

FOTO **GOBO** FILM

Van Loenshof 10 Tel. 15271
Filiaal: Olliemolensingel 37 Tel. 16118

Voor herenkleding
het beste bij **Besters**

Van Loenshof 12, Enschede

Motor defect?
naar **JULO**
direct!!!

Pyrmonststraat 15 · 19
ENSCHEDÉ

FA. H. v. d. BERG

OLDENZAALSESTRAAT 65 - TEL. 12543
**STEUNZOLEN, ELAST. KOUSEN,
BREUKBANDEN**
Leverancier voor alle ziekenfondsen

ADVERTEREN IS ETALEREN

Verschenen:

»Huttenkloas«

leven en sterven
van de Twentse struikrover
Klaas Annink; [18e eeuw].
(prijs f 9.75)

UITGEVERIJ WITKAM
de Klomp 22 - Enschede

Voor 't **Hoën**
bekers en
medailles bij ons slaagt u zeker
Kuipersdijk 23 - Enschede

Wat vunne fietse iejeleu ook oet oonze
zaak begeert
Elke fietse wodt deur oons
gegarandeerd

Offrein Oldenzaalsestraat 33
Telefoon 12602

Stamboekhandel NV
ADOLFS & PENNINK
studieboeken
pocketbooks - romans

Machiefabriek
ARENS & Zn

► tandwielen
Perikweg 52

Diverse plaatsen

Wee rekken kan geet naor
zölfbediening
PARAAT

Glanerbrug: bij TET-bushalte
In 'n lunchroom kōj lekker etten en dreenken

Cöop. Aan- en Verkoopvereniging

Deurningen

Tel. 05402-201

Veevoeder, Meststoffen
Brandstoffen, Zaaigoed
Pootgoed, Div. artikelen

Alle veevoerders onder CLO-contrôle

TRACTOREN SCHOLTEN

Deurningen - Tel. 228

Maak geen abuis..
voor kwaliteit:

HET ZUIVELHUIS

Markt 3 - 05419/537 - Ootmarsum

Alle boeken over Twente
(ook streektaal-literatuur)

Boekhandel t. Voorde Delden

fa. E. J. Lantink

LANGESTRAAT 21 - 23, DELDEN
RADIO - TELEVISIE - ELECTRO
TECH. INSTALLATIE - BUREAU
WASMACHINES - VERLICHTING

TAILOR MARKER

het nieuwe doorslagapparaat dat 't doorslaan
van patronen aanzienlijk vergemakkelijkt !!

OMKEERAPPARAAT

voor ceintuur- en knoopplusjes, schouderband-
jes, biezen, koordjes, enz. levert U de firma

J. Wagelaar & Zoon

van Loenshof 56-58 Tel. 15684 Enschede

Bijzonder spectaculair is de vermeerdering van het areaal bouwland tussen 1812 en 1833 in geheel Twente. De ontginningen waren reeds aan de gang vóórdát de verdelingsplannen van de markegronden koninklijk waren goedgekeurd. De toegenomen hoeveelheid dierlijke mest tengevolge van de teelt van de veevoedergewassen aan het eind van de 18e en het begin van de 19e eeuw, waardoor meer vee kon worden gehouden, maakte het mogelijk de uitgestrekte woeste gronden waar de plaggen werden gestoken voor de zgn. plaggenbemesting, te ontginnen.

Na 1833 is er veel minder akkerland bijgekomen. Gedurende de periode van 1833 tot 1885 zien we niettemin in KEDINGEN een vermeerdering van het bouwland met 728 ha., waarmee dit voormalige richterampt ná Ootmarsum de grootste winst in Twente behaalt wat betreft nieuw verworven akkerland. In dezelfde periode spant KEDINGEN in Twente de kroon met de aanwinst van meer dan 2000 ha. weiland; [SvB 487-489 + 416].

Ook de stichting van een weefschool te ENTER [zie foto], waarvoor in 1833 het kontrakt werd getekend met het gemeentebestuur van Wierden, alsmede de vestiging van een weverij, spoel- en scheerderij aan de Regge te Nijverdal in 1836/37 [Thomas Ainsworth] zal voor velen in dit deel van KEDINGEN en in het aangrenzende Salland nieuwe bestaansmogelijkheden hebben geschapen. Het zijn jaren waarin het aantal armen in Overijssel daalt tengevolge van „de gelegenheid om zich verdiensten te kunnen verschaffen in de veelvuldige fabryken, welke bij voortdoring in de provincie Overijssel, en voornamelijk in Twenthe, worden opgerigt”.

. . . WEEFSCHOOL ENTER . . . [nog bestaand gedeelte]

De eerste weefschool werd door Thomas Ainsworth gesticht in 1833 te Goor. Weldra werden filialen opgericht, „succursalen” genaamd, ten getale van vijftien [allereerst te 'Diepenheim' en 'Enteren', later ook in Holten, Borculo, Denekamp, Delden, Haaksbergen, Hengelo Ov, Kampen, Losser, Neede, Oldenzaal, Rijssen, Vollenhove en op het Westerflie] voor de opleiding van jongeren in het snelweven.

VOLKSGEBRUIKEN

schudster G. M. Langezaal

TAFEL-, STOEL- EN BEENSCHUDDEN

HAAKSBERGEN — We zijn meermalen wezen 'kraamschudden' [aanbieden van een krentewegge bij een Twentse doopvisite], maar van 'toafelschudden', 'stoelschudden' en 'beenschudden' hadden we tot voor kort geen weet.

De 79-jarige weduwe G. M. Langezaal uit Haaksbergen (bejaardencentrum 'Het Zaalmerink') weet er zoveel te meer van af, want zij is zelf 'schudster' geweest.

Graag ruimen we hier een plaats in voor haar merkwaardige verhaal.

Circa een halve eeuw geleden woonde er in Haaksbergen een keuterboertje — zekere R. — ,die destijds zo'n vijftig jaar oud was en last had van 'de fiedeldans'. Bedoeld is de Sint-Vitusdans, een zelden voorkomende ziekte van het zenuwstelsel die zich kenmerkt door ongecontroleerde, doelloze bewegingen van de ledematen. Deze choreatische ofwel dansende bewegingen kunnen dermate ernstig zijn, dat de patiënt zelfs uit zijn bed kan vallen. Een speciale behandeling voor deze ziekte bestaat niet. Men geeft alleen kalmerende en pijnstillende middelen.

In Haaksbergen paste men een behandeling toe, die de smarten van de zieke aanmerkelijk moet hebben verlicht. Een inwoner van Haaksbergen, bijgenaamd 'de Jager' (op de oude huisplaats Lankheet) ging dagelijks naar de patiënt om diens ledematen te 'schudden'. Ná hem heeft een plaatsgenoot, bijgenaamd 'de Kottert' (op de oude huisplaats Wijlens) de behandeling enige jaren voortgezet.

hengelo

BLOEMSIERKUNST
K. Hunia & Zn.
Tuindorpstraat 38, Tel. 12751

Het beste adres voor:
**GEDISTILLEERD, WIJN, BIER,
LIKEUR, LIMONADE**
Fa. Jac. Krabbenbos
Molenstraat 18

**Nu ook Alfa-Romeo
in Hengelo-omgeving**

AUTOMOBIELBEDRIJF **ERNE**
Deldenerstr. 42, Tel. 12120

HET SPEELGOEDPALEIS
Teutelink
Enschedesestr. 22, Hengelo

BEHANG EN VERF
Fa. Wed. J. Walhof
Dorpsmatenstraat Hengelo

Ijzerwaren, Gereedschappen, Bouwbeslag, Tuin- en Huish. artik.

A.H.K. A.H.Knoef
OLDENZAALSestraat 61
HENGELO

Hannink
Timmerfabriek NV
Hengelo (O.) — Tel. 13701

Levering van:
kozijnen, ramen, deuren, trappen
enz. voor utiliteits- en woningbouw

PORTJE
Deldenerstraat 8
Hengelo (O.)

DAMES-, HEREN-,
KINDER-PYAMA'S
EN -ONDERGOED,
SCHORTEN, ENZ.
Altijd goedkoop

H. ter Braak
Gasconvectoren, Haarden, Electro-
en Sanitair
Bornsestraat 24 Tel. 16137

● MEUBELEN
● TAPIJTEN
● BEDDEN
PETRI voor de moderne
woninginrichting!
MARKTSTR. 15

Het wonder Willemplein 37
HENGELO
van Hengelo Magazijn voor
Rijwielen, Onderdelen en Electra

Automobielbedrijf
Van Laar
en
Feijten
Enschedesestr. 127 - Tel. 13983 - Hengelo
DAF

VERSTEEG's veerve
veur hoes en earve
Sloetsweg 382
Hengelo (O.) — Tel. 12207

**Autospuitinrichting
BEVELSBORG**
Ingericht met moderne AUTOSPUIT. en
MOFFELCABINE
BINNENHAVEN 68 TEL. 14432

MORSINK
SOLASPECIALZAAK
Sowieso
Weemenstr. 6, Tel. 17832 Hengelo

COOP.
RAIFFEISENBANK
Parallelweg L.S. Hengelo Tel. 10061
Bijkantoren: Oldenz.str. 168, Beukweg 81
en Oelerweg 28

't Is ne oetgemaakte zaak:
„Wa'j ook koopt, 't is aaltied raak
a'j bie' Elbert kieken gaot!”
Da's méer weerd as nen goeien raod
G. Elbert TWEKKELERPLEIN
(Waarbekenweg) Hgl.
Rijwielen - Motoren Bromfietsen

Broekhuis
de boekhandel
met de grote keuze!
Enschedesestraat 19 - Hengelo

VERLICHTING
v. Merksteijn
Burg. Jansenplein 35 · Tel. 18556

SINDS 1845:
Van Wezel
Transport — Montage
Kraanverhuur
Tel. Hengelo 19541
Tel. Amersfoort 11333
„Wiej veurt van allens”

EEN ABONNEMENT OP DIT
BLAD KOST f 6.00 PER JAAR

H J. Krakers
AANNEMERSBEDRIJF
Tel. Hengelo 12964
Nieuwbouw, Onderhoud- en Betonwerken

Een grote keuze SCHILDERIJEN
ETSEN
REPRODUCTIES
kunsthandel Prins
Marktstraat 21 - Tel. 14256 - Hengelo — Wij verzorgen al Uw inlijstwerk

Een zuster van voornoemde weduwe Langezaal, genaamd Trui, volgde *'de Kottert'* wegens ziekte op. „*Nao 'n half jaor wol Trui 't nich meer doon. Doo bin ik der hen egaon*”, aldus de wed. Langezaal, die vroeger in de omgeving van de patiënt heeft gewoond en ons nauwkeurig kan vertellen, wat de behandeling feitelijk inhield.

De patiënt nam plaats op een gewone keukenstoel. Met de ene arm leunde hij — in een bijna liggende houding — op tafel. De andere arm rustte op de leuning van 'n schommelstoel, die naast de zittende patiënt stond. Gedurende drie kwartier achtereen moest dan de schommelstoel in beweging worden gehouden, zodat de arm van de patiënt flink werd *'geschud'*. Tijdens deze therapie *'lolde'* de zieke aan één stuk door (een half zingend geluid voortbrengend), terwijl de uitroep *'hausse, hausse!'* [Twents: *'houw ze'* ofwel: *'sla ze'* (?)] betekende, dat de zieke het benauwd had en niet tevreden was over de behandeling, die daarop krachtiger moest worden voortgezet. „*A'j 't good deuden, dan reupe: hóóó...*”

Deze therapeutische methode — *'taofelschudden'* genoemd en die een kalmerende uitwerking had op de lijder — werd afgewisseld door *'beenschudden'*. Hiervoor was een bed benodigd. De patiënt ging liggen en stak zijn been door een *'leren lichte'* ofwel een riem van leer, die in de vorm van een lus was bevestigd aan een touw dat om een plavondbalk was geknoopt. Nu kon het been stevig worden geschud. De *'schudster'* lag daarbij op de knieën voor het bed. Een stok, die met *'nagels'* (spijkers) aan het bed was vastgemaakt en van hoofd tot voeteneind reikte, zorgde er voor — via een verbinding met de *'lichte'* — dat het been niet te ver kon uitzwaaien.

Ook dit *'beenschudden'* nam circa drie kwartier in beslag en ging weer gepaard met het *'lollen'* van de patiënt en diens luide aanwijzingen.

Tenslotte was er nog een methode, genaamd *'stoelschudden'*, waarbij de patiënt, die niet stijf was maar „*zo zwak as wat*”, dus zeer lenig, zich op bed bevond in een zittende houding, naar wij hebben begrepen, en zich vervolgens voorover in de schommelstoel liet vallen, die dan flink in beweging moest worden gehouden, kennelijk om het bovenlijf te *'schudden'*.

De diverse behandelingen vonden plaats op tijd en uur:

's morgens	8—9 uur	<i>'taofelschudden'</i> ;
	11—12 uur	<i>'beenschudden'</i> ;
's middags	1—2 uur	<i>'beenschudden'</i> ;
	4—5 uur	<i>'stoelschudden'</i> ;
's avonds	9—10 uur	<i>'beenschudden'</i> .

(men sprak onderling over *'de elf-uur-zit'* of *'de vier-uur-zit'* enz.).

De hoofdbehandeling blijkt dus te hebben bestaan uit het schudden van de benen, welke lichaamsdelen bij lijders aan de Sint-Vitusdans — naar de naam suggereert — waarschijnlijk de meeste hinder bezorgen.

Vormden deze behandelingen reeds een zware dagtaak, de weduwe Langezaal, die destijds als meisje voor hele dagen bij de zieke boer R. in betrekking was, moest daarnaast nog allerlei andere zware werkzaamheden verrichten, zoals het *'glad maken van de wullenheupe in de wer'* (het verwijderen van molshopen in het weiland) en het optasten van *'mottheupe'* (zandhopen, waardoor aal uit de gierput werd gemengd alsook de inhoud van de ton uit *'t huuske'* ten behoeve van de bemesting van het weiland, in tegenstelling tot *'mestheupe'*, die werden opgeworpen met uitwerpselen uit de stallen, speciaal bestemd voor het bouwland). En dat alles tegen betaling van 45 cent per dag!

Gedurende anderhalf jaar heeft de wed. Langezaal op deze wijze de functie van *'schudster'* vervuld. Volgens haar zeggen was de patiënt daarna genezen.

De beklagenswaardige zieke ondervond veel belangstelling van buitenaf. Elke maand kwam „*de pastoor van 't Oldenkotte van oaver de grènz bieje Rekken*” naar Haaksbergen, om boer R. te bezoeken. De *'schudster'* moest dan de kamer verlaten. Ook „*domneer Lammersen oet Hoksebarge kwam daor met 'n meneer an, dee wollen wal ees kieken.*” Toen boer R. bij die gelegenheid opeens begon te *'loilen'*, namen de bezoekers ijlings de benen: „*'n Taofel hadden ze haost an de slipjas metnöm-men.*” Mogelijk dachten de eerwaarde heren aan een vorm van bezetenheid....

Ook andere onbekende bezoekers zochten boer R. op om kennis te nemen van zijn zeldzame ziekte. Dikwijls lieten zij uit medelijden enig geld achter.

TIJDSCHRIFTEN 10 PCT. DUURDER

Met het oog op de rentabiliteitsituatie in de betrokken bedrijfstak hebben de uitgevers van tijdschriften toestemming gekregen om met ingang van 1 maart 1971 de prijzen van de abonnementen en de losse nummers met tien procent te verhogen. De toestemming van de ministers, mr. R. J. Nelissen van Econ. Zaken en mr. M. A. M. Klompé van CRM geldt alle bladen, met uitzondering van de dag- en nieuwsbladen.

In verband met het bovenstaande is het leesgeld „*Twentse Post*” verhoogd tot f 3.50 per half jaar. De verhoging van de posttarieven in februari jl. is in deze nieuwe abonnementsprijzen verwerkt. Adm.

BODEMVONDSTEN

OPGRAVING PANCRATIUS- KERK TE HAAKSBERGEN

HAAKSBERGEN — Wegens reparatie aan de vloer van de Pancratiuskerk te Haaksbergen kreeg de Historische Kring aldaar in de periode 3-6 maart de gelegenheid, de vermoedens bevestigd te krijgen omtrent de plaats van een vroeger kerkgebouw dat er omstreeks 1200 aanwezig moet zijn geweest.

Dank zij een opgraving welke door enkele leden van bovenstaande vereniging in hun vrije tijd werd verricht kwam een deel van een fundering tevoorschijn, omvattende een stuk van 3,5 m. lengte van de noordelijke muur met daarop aansluitend een 4 m. lang gedeelte van de oostelijke fundering.

Deze fundering bestaat uit twee zandstenen muren waartussen een vulling van oer, veldkeien en tras. Het geheel ligt op een vleilaag van veldkeien. De muurdikte bedraagt 1 m.

Gedeeltelijk is de oostelijke fundering van het oude kerkgebouw, welk uit de 12e-13e eeuw kan stammen, verstoord door het weghalen van de zandsteen. Deze is hoogstwaarschijnlijk gebruikt voor vergroting van de kerk in oostelijke richting. Van deze vergroting, welke plaats vond in de 16e eeuw, is tijdens de opgraving ook de noordelijke fundering gevonden, welke bestond uit zg. kloostermoppen, een groot model gebakken steen.

De laatste uitbreiding, de tegenwoordige noordelijke zijbeuk, dateert van 1888 in welk jaar de nu teruggevonden fundering onder de vloer verdween. Hopelijk zal de gelegenheid komen nog meer van het oudste kerkgebouw te ontdekken.

J. B. A. Leusink, Haaksbergen

[FOTO: A. J. TEMMINK, HAAKSBERGEN]

Onder de vloer van de Pancratiuskerk te Haaksbergen werden fundamenteën aangetroffen van een bedehuis uit de late middeleeuwen; [foto.

UIT STAD EN STREEK

BOEREN UIT TWENTE VERSPERREN DE GRENS

HENGELO — Op woensdag 24 maart 's morgens elf uur hebben honderden boeren uit Twente het verkeer in deze regio volledig lamgelegd, waarmee zij wilden protesteren tegen het huidige landbouwbeleid. De belangrijkste grensposten 'Rammelbeek' bij Denekamp, 'n Paol' bij Glanerbrug en 'De Poppe' bij Oldenzaal waren in een kwartier voor het verkeer afgesloten. Ook in de centra van de grote steden (Hengelo-Enschede) verschenen na verloop van tijd tractoren al dan niet met aanhanger, waardoor grote verkeersopstoppingen ontstonden. In Diepenheim werd een pop meegevoerd, die *dr.*

Sicco Mansholt voorstelde, de Nederlandse vicevoorzitter van de Brusselse EEG-commissie. De pop bungelde aan de galg....!

Daags tevoren hadden 60.000 Europese boeren in Brussel betoogd tegen de Europese landbouwpolitiek. Deze protestdemonstratie had een onbeheersd verloop. Een dode, dertig gewonden bij de politie, twintig gewonden bij de Rijkswacht en ongeveer 175 gewonden bij de demonstranten.

KLOOTSCHIETERSVER. ALMELO 25 JAAR

ALMELO — In café „de Mooie Vrouw” vond op 27 febr. een receptie en feestavond plaats ter gelegenheid van het zilveren jubileum van de klootschietvereniging Almelo. Vertegenwoordigers van alle vier groeperingen van de Nederl. Klootschieters Federatie en alle Twentse clubs kwamen feliciteren.

GENTLEROY VOOR VRIJETIJD- KLEDING

KONINKLIJKE TEXTIELFABRIEKEN
GEBR. VAN HEEK N.V. ENSCHEDE.

JORZOLINO

KONINKLIJKE TEXTIELFABRIEKEN
JORDAAN-TER WEEME N.V. HAAKSBERGEN

ERICA-SERVICE

Doe het zelf en maak van uw tuin een LUSTHOF. Kosteloos maakt ERICA voor U een grondplan. *Vraagt inlichtingen.*

VéGé

voor ^U/_W levensmiddelen

guller met zegels... guller met guldens

Op VéGé-artikelen steeds
10 0/0 kort. in geldzegels

N.V. Aanneming-Mij. vh.

H. W. TE PAS

Enschede

Burgerlijke en Utiliteitsbouw
Gewapend Betonbouw
Grond- Water- en Wegenbouw

NIEUW:

Heerlijk
frisse

Magere Vruchten- Yoghurt

(aardbeismaak)
58 ct per halve liter

De melkman van de H.C.M. heeft het.

TIENDE JAARGANG TWENTSE
POST [TIEN JAAR DOKUMEN-
TATIE OVER TWENTELAND].

SPAR

Voor uw cursus Steno, Typen, Ta-
lencorresp., Avond-Ulo, Middenst.,
Privé-secretarisse, Boekhouden naar:

V.T.S. Steynstr. 51-53
Tel. 12406

RADIO EN TELEVISIE

Blaupunkt - Philips - Erres

Radio Redemeijer

(OOK VOOR KLEUREN-TV)
Emmastraat 10, Hengelo

VOLKSWAGEN

Onderhoud · Service · Verkoop

AUTO- BEDRIJF HUISKES NV

Deldenerstr. 134 - Hengelo

GALERIE „DE POOK”

(opgericht 1965)

annex
uitleencentrale
(sedert 1970)

HENGELO - TEL. 19759